

NÉMETH GYÖRGY

TROPHÓNIOSZ BARLANGJÁBAN

Trophóniosz barlangja a boiótiai Lebadeiában

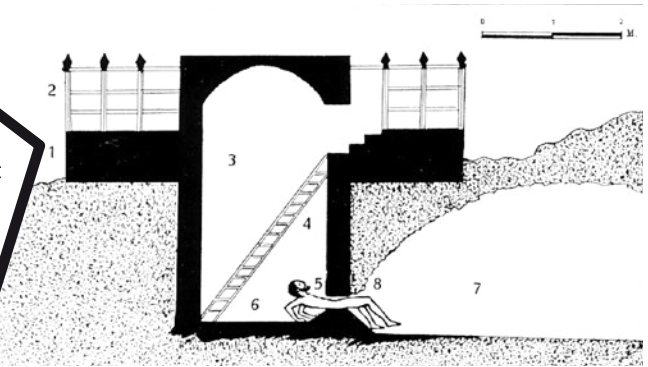
A boiótiai Lebadeia (ma Livadia) mellett állt Trophóniosz jószentélye. A császárkori útikönyvíró, Pauszaniasz részletesen leírja, hogyan kaphatott valaki jóslatot Trophóniosz sötét barlangjában, amely azonban nem egy természetes mélyedés volt a sziklában, hanem emberkéz alkotta üreg. Ennek alakja az író szerint egy földbe ásott kemencéhez hasonlított.

Trophóniosz és testvére, Agamédész a hagyomány szerint mint a görög ókor leghíresebb építészei, együtt építették a delphoi Apollón-templomot. A boiótiai király, Hüriasz (vagy Hürieusz) megbízta őket, hogy építsenek számára egy olyan kincstárt, amibe soha senki sem fog tudni betörni. Ők fel is építették a tökéletes kincstárt, de az egyik követ úgy illesztették be a falába, hogy ki tudták onnan mozdtítani. Amikor elkészültek, a király behordatta a kincseit, és lezárta a bejáratot. Csakhogy Trophónioszék éjjelente elmozdították a követ, és szép lassan kihordták a király kincseit. Hüriasz látta, hogy valaki megdézsmálja a vagyonát, de nem jött rá, hogyan. Ezért aztán az egész kincstárt halálos csapdával vetette körül. A következő éjjel Agamédészt megfogta az egyik csapda, és testvére nem tudta kiszabadítani. Agamédész kérte Trophónioszt, hogy vágja le a fejét, mert különben Hüriasz rájön, kik a tettesek, és Trophónioszt is megöleti. Trophóniosz ezért levágta és magával vitte Agamédész fejét. El is menekült a palotából, de a boiótiai Lebadeiába érve utolérte az isteni bosszú. Megnyílt alatta a föld, és mindörökre elnyelte. Egy másik történet szerint szörnyű csapás sújtotta Boiótiát. Éveken keresztül egyetlen csepp eső sem hullott. A boiótok követséget küldtek Apollónhoz Delphoiba, és megkérdezték, hogy mit tehetnének a csapás elhárítása érdekében. Az isten kijelentette, hogy meg kell találniuk Trophónioszt. A boiótokat egy méhraj vezette a hős nyomára. A méhek beköltöztek egy barlangba, és amikor az emberek beléptek oda, megtalálták Trophónioszt, aki még életben volt. Ő pedig azt állította, hogy az istenektől megkapta a jóslás tudományát, ezért a barlangból jósda lett, ahol eleinte maga Trophóniosz válaszolt a jóslatkérők kérdéseire.

Egy
Kallikli-
dasz nevű boiótiai
férfi Kr. e. 230/225-ben el-
ment jóslatot kérni Trophónioszhoz.

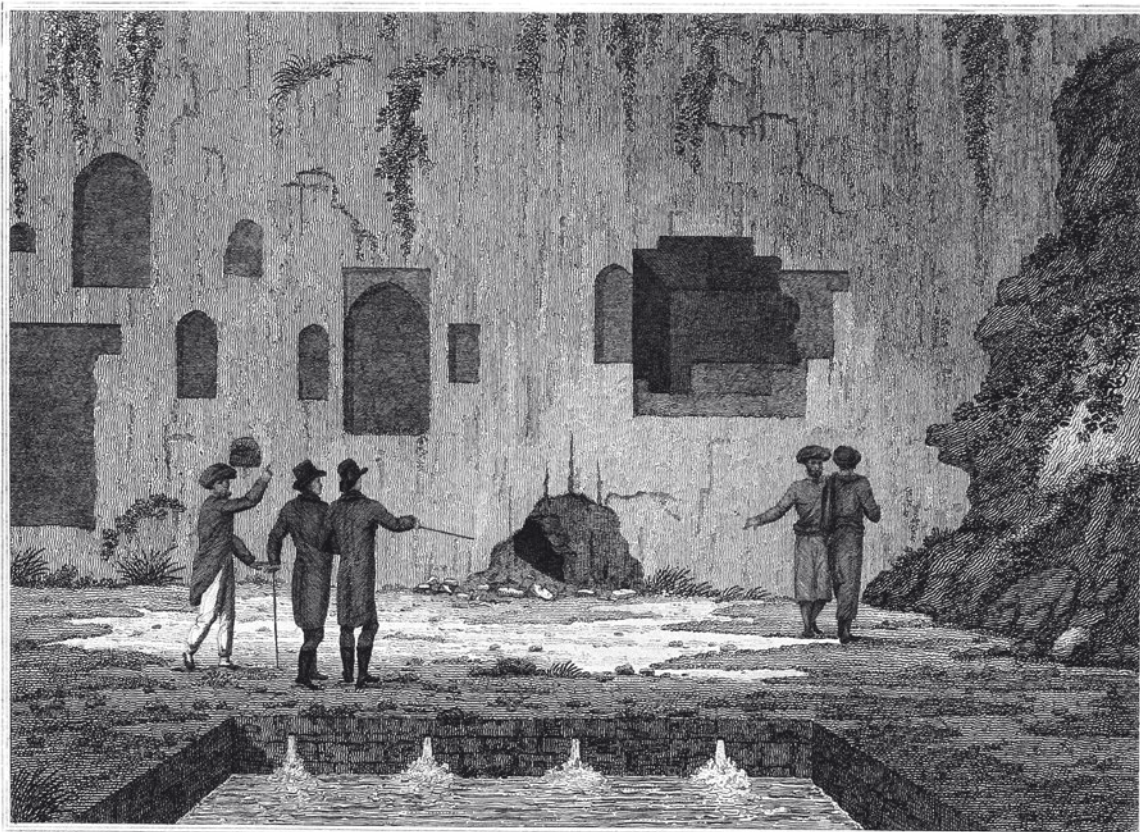
Nem a saját ügyeiről kérdezett, hanem boiótiai városokról, Lebadeiáról, Akraiphiáról és Trophóniosz szentélyéről. A megkapott jóslatot felíratta egy kőlapra, amelyet Apollón Ptóiosz szentélyében találtak meg a régészek. A szöveg megértését megnehezíti, hogy boiótiai nyelvjárásban írták fel, amelynek viszonylag kevés emlékét ismerjük: „Kalliklidasz, egy opuszi lokriszi, lement Trophónioszhoz, és jelentette, hogy Lebadeiát Zeusz Baszileusznak, Trophónioszt és Akraiphiát pedig Apollón Ptóioszknak kell szentelnetek, és hogy senki ne okozzon nekik kárt. A közös jólét érdekében minden országban közösen kell gyűjteniük a szent pénzalapokat, és hirdetniük kell a szent versenyjátékot. Akit megbíztak Zeusz Baszileusz temploma vezetésével, az nyeri el a koszorút.”

Pauszanasz leírása szerint a kellőképpen felkészített jóslatkérőnek egy létra segítségével kellett bemásznia a négy könyök széles és nyolc könyök mély üregbe. A félhomályos üreg oldalfalán egyetlen nyílás volt látható, amely nagyjából kétarasznyi szélességű és egyarasz-

Jóslatkérés Trophóniosz barlangjában

nyi magasságú volt. A jóslatkérőnek, kezében markolva a magával hozott mézeskalácsokat, le kellett feküdnie a nyílás elé, ahova be kellett dugnia a lábát. Miután a térde és a combja is belülré került, becsúszhatott a jóshely mélyedésébe. Ott aztán vagy hangokat hallhatott, vagy jelenéseket láthatott, amelyekből megtudhatta, hogy mit kell tennie. Végezetül be kellett dugnia a lábát ugyanabba a nyílásba, amin keresztül becsúszott, és azon keresztül végül kímászatott a sötét üregből.

CAVE of TROPHONIUS in LEBADIA,
with the cavities cut in the Rock for votive Tablets. &c.

Published July 31st 1813 by T. Cadell & W. Davies, Strand, London.

A barlang egy régi illusztráció

Hosszú út vezetett azonban a jósbarangig. A jóslatkérőnek megérkezése után meghatározott számú napot kellett eltöltenie a jó szerencse és a jó daimónok házában Lebedeiaiában. Azt sajnos nem árulja el a szerző, hogy pontosan hány napot. Ez alatt az idő alatt a jóslatkérő megtisztító szertartásokat végzett, és nem volt szabad meleg vízben fürödni. Fürödhetett azonban a közeli Herkúna folyóban.

40

Jelentős állatáldozatokat is be kellett mutatnia, mivel sok húsrá volt szüksége. Így áldoznia kellett Trophóniosznak, a fiainak, Apollónnak, Kronosznak, Zeusz Baszileusznak, Hérának és Déméternek. Az utóbbi istennőről azt mesélték, hogy Trophóniosz dajkája volt egykor. Az áldozatokat minden esetben egy jóspap felügyelte, aki megvizsgálta az állatok belső részeit, és azok alapján jelentette ki, hogy Trophóniosz jóindulattal fogadja-e majd a jóslatkérőt. Az áldozatkérés napján egy kost áldoztak fel egy gödörben. Ha ennek az állatnak a belső részei-

Trophóniosz és a méhek egy 1675-ös metszeten

ben a jóspap valamilyen fogyatékoságot talált, az eddigi sikeres áldozatok ellenére elutasította a jóslatkérőt. Ha azonban az áldozat kedvező előjeleket hozott, a jóslatkérőnek először a Léthé (azaz Felejtés) nevű forrás vizéből kellett innia, hogy elfelejtsen mindent, amit addig csak gondolt. Azután egy másik forrás vizéből kellett innia. Ezt úgy hívták, hogy Mnémoszüné (Emlékezés). Ez a víz abban segítette a jóslatkérőt, hogy mindent fel tudjon idézni, amit a leereszkedés alatt látott.

Ezután egy ősrégi szobrot kellett alaposan megnéznie. A szobrot állítólag maga Daidalosz készítette egykor. Pauszaniász arról sajnos nem számolt be, hogy miképp nézett ki ez a szobor és pontosan mit is ábrázolt. Mindenesetre a látogatónak ehhez a szoborhoz is fohászkodnia kellett, majd egy lenből szőtt, szalagokkal díszített khitont kellett magára öltenie. Lábára felvette az itt használt sarukat, s csak így léphetett be a jóshelyre.

Egy másik boiótiai: Pindaros, a költő

Egy oldal Pausziasz egyik középkori kéziratából

Egy liget fölötti hegyen állt maga a jóshely, és tulajdonképpen ott áll a mai napig. Fehér márványtalapzat veszi körül, kerítéssel, amely eredetileg közel két könyök magas volt. A talapzataból hegyes

bronznyársak merednek ki. Közöttük nyílt egykor a bejárat. Amikor a jóslatkérő ide belépett, akkor látta meg a hasadékat.

Ha valaki megkapta a kívánt jóslatot, és visszatért a barlangból, a papok leültették az „Emlékezet székébe”, és kikérdezték, hogy mit látott és hallott. Ha mindent elmondott, a jóslatkérőt a rá várakozó rokonaira bízták, akik elvezették az épülethez, ahol azelőtt a jó szerencséjével és a jó daimónokkal lakott együtt. Pausziasz szerint bár ekkor az érintettek már úgy mozognak, mint bárki más, valójában még önkívületi állapotban vannak a rémülettől, ami a barlangban töltötte el őket. Kis idő elmúltával azonban magukhoz térnek, sőt, még nevetni is tudnak.

Pausziasz azzal zárja elbeszélését, hogy már ő maga is kért jóslatot Trophóniosztól, így saját tapasztalatai alapján számolhat be a helyszínről. A jóslat birtokában a látogatóknak feliratot is fel kellett állítaniuk arról, hogy mit is láttak és hallottak a helyszínen. A császárkori szerző e beszámolókat is a helyszínen tekinthette meg.

látogatóknak feliratot is fel kellett állítaniuk arról, hogy mit is láttak és hallottak a helyszínen. A császárkori szerző e beszámolókat is a helyszínen tekinthette meg.

Pindarosz, a Kr. e. 5. század neves költője a boiótiai Thébaiban született és élt. Egy későbbi boiótiai szerző, Plutarkhosz beszéli el Pindaroszról, hogy egyszer egy jósdához fordult és feltette a kérdést, mi a legdrágább kincs az ember számára. A papnő azt felelte, nem érti, miért kérdezi ezt éppen az a költő, aki megírta Agamédész és Trophóniosz történetét. De azt is hozzáfűzte, hogy nem sok idő múltán úgyis meg fogja tudni kérdésére a választ. Pindarosz ezt úgy értelmezte, hogy a jóslat szerint hamarosan meg kell halnia.

Apollón Ptóiosz szentélyének maradványai